

Jonathan Bonn

KROMATISKA DRAGSPELET'S UPPBYGGNAD OCH UNDERHÅLL

**Examensarbete
Yrkehögskolan Centria
Musikpedagog
Juni 2021**

SAMMANDRAG AV EXAMENSARBETET

Yrkehögskolan Centria	Tid 11.6 2021	Upphovsman Jonathan Bonn
Utbildning Musikpedagog		☒ AMK ☐ YAMK
Arbetets namn Kromatiska dragspelets uppbyggnad och underhåll		
Arbetets handledare Annika Mylläri		Antal sidor 25
Arbetslivshandledare		
<p>Detta examensarbete bearbetar det kromatiska dragspelets uppbyggnad och dess olika former och modeller, men även underhållet och hur man själv bäst kan underhålla sitt eget dragospel. Meningen med detta arbete är att förevisa hur mångfaldigt ett kromatiskt dragospel kan vara och vilka möjligheter man har att använda dragospel i olika sammanhang, och examensarbetet visar även hur komplext ett dragospel är. Jag har här undersökt olika modellers fördelar, nackdelar och hur dragospel är uppbyggda och hur de utformar sig i denna moderna värld, men även varför ett dragospel är det mest fördelaktiga instrumentet att använda i teorilära och i vanlig musikundervisning. Första delen avhandlar det allmänna sättet att bygga ett dragospel, det vill säga med diskant, bälg och bas, medan den andra delen förevisar några av oändliga olika variationer det finns av det kromatiska dragspelet. Jag kommer att undersöka noggrannare i hur man själv kan underhålla och reparera ett dragospel.</p>		

Nyckelord

Ackordeon, bajan, dragospel, knappdragospel, kromatisk, melodibas, standardbas, register, underhåll

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date June 2021	Author Jonathan Bonn
Degree programme Bachelor of Culture and Arts, Music Pedagogue		
Name of thesis The structure and maintenance of a chromatic accordion		
Centria supervisor Annika Mylläri		Pages 25
<p>This thesis is about the structure of a chromatic accordion and its different types. This thesis will also describe how an accordion can be used in everyday situations. An accordion's complex structure is also described in the text, and in the first part the general structure of an accordion is described and in the second part the thesis focuses on a few of the many shapes an accordion can take. The methods I will use in this research includes different books, talking to repairmen and teachers, and the author's own knowledge as an accordionist.</p> <p>The purpose of this research was to find out how an accordion is structured and what shapes it can take. The author will also research how to maintain an accordion in the best possible way and how to perform various simple maintenance, which anyone can do at home with some of the most usual things accordionists have in their home. The most common problems of accordions will be in the center of this thesis. A Lasse Pihlajamaa Sirius Bayan accordion will be used in the examples as the center of this thesis.</p> <p>The results of this research show that the most important part of the maintenance of an accordion is to control the temperature and moisture, keeping the leather in good condition and to tune the instrument regularly. It also shows that an accordion has a lot of different models for both hands and many different possibilities in music.</p>		
<p>Key words Accordion, bayan, button accordion, chromatic, free bass, Stradella, maintenance</p>		

SAMMANDRAG
ABSTRACT

INNEHÅLL

1 INLEDNING	1
2 ALLMÄN FAKTA OM KROMATISKA DRAGSPELETS UPPBYGGNAD	2
2.1 Funktion och anatomi	3
2.2 Diskanten och underhållet.....	4
2.2.1 Registrering	6
2.2.2 Vanliga underhållsproblem.....	8
2.2.3 Enkla reparationer och underhåll.....	9
3 KROMATISKA DRAGSPELETS BAS- OCH DISKANTMÖJLIGHETER	12
3.1 Standardbas	13
3.1.1 Kombinera ackord	15
3.1.2 Registrering av bas.....	16
3.2 Melodibas	17
3.2.1 Bayan.....	18
3.2.2 Fingersättning.....	19
3.3 Olika diskanter	21
3.3.1 Knappspel med finsk sättning	21
3.3.2 Knappspel med sydeuropeisk sättning.....	22
SAMMANFATTNING.....	23
KÄLLOR	25

1 INLEDNING

Av alla mina större intressen jag har, är dragspelet väldigt nära hjärtat, och dess struktur och uppbyggnad är otroligt intressant enligt mig. I detta arbete undersöker jag hur dragspelet är uppbyggt, hur de fungerar, varför det fungerar på det sättet, olika modeller och former, diskant och basmöjligheter. I detta arbete kommer jag att först skriva en allmän beskrivning av hur ett dragspel är uppbyggt och hur det fungerar för att få en bättre syn på detta makalösa instrument. Dragspelet har som sagt många olika möjligheter, men jag kommer koncentrera mig på finska, sydeuropeiska och pianospelets system. Jag koncentrerar mig på standardbasen och melodibasen på våra finska dragspel. Underhåll och vanliga reparationsmöjligheter vill jag även undersöka mera.

Detta arbete krävde en hel del inläring av dragspelets komplexa uppbyggnad och funktioner, men som tur är har jag en mycket skicklig lärare med en mycket stor erfarenhet av att reparera dragspelets olika typer av fel. Alla dragspel är personliga, och som alla personligheter har man olika styrkor och svagheter. Ett mera komplext dragspel, det vill säga ett dragspel med olika tekniker och basvarianter har alltid logiskt nog flera delar som kan gå sönder.

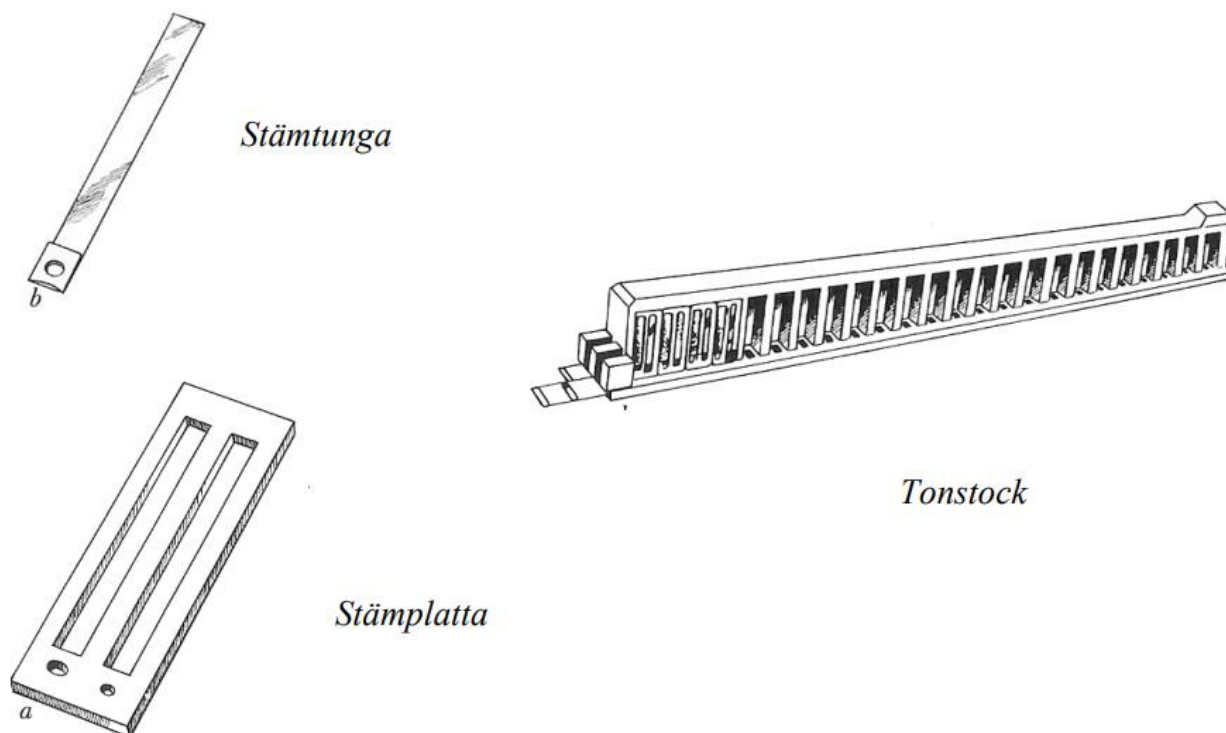
Jag äger även själv många olika kromatiska dragspel, både med tangenter och knappar, och även ackordeon. Jag har lärt mig mycket av denna process hur man reparerar vissa lättare fel själv, och vilka verktyg som en dragspelare alltid måste ha i sin närhet när man utövar detta instrument. Jag hade som meningen i arbetet också att undersöka vanliga fel och hur man reparerar dessa fel själv utan att behöva alltid föra det på service. Men detta fungerade lite för bra, för under tiden jag skrev så plockade jag samtidigt i sär mitt eget dragspel för att få bättre förståelse för alla delar och frågor om dragspelet som jag ville ha svar på. Visdomsord jag kan skriva ner här och ge vidare till alla som läser detta arbete är att man alltid ska ha med sig tejp, skruvmejsel, knappnål och lim. Med dem klarar man sig och man kan reparera dragspelet före en konsert utan problem.

Stor hjälp fick jag av alla de olika böcker och nätsidor jag hittade för att få bättre förståelse om alla olika variationer som ett dragspel har, men även under denna process märkte jag att det finns otaliga variationer av dragspelet som jag inte alls var bekant med, och efter detta arbete växte mitt intresse för att lära mig ännu mera om detta otroliga och mångsidiga instrument. Av alla böcker och internetsidor jag läste, lärde jag mig en hel del om hur man underhåller och reparerar ett dragspel på enkelt sätt.

2 ALLMÄN FAKTA OM KROMATISKA DRAGSPELETS UPPBYGGNAD

Det dragspel som vi känner till i vårt moderna samhälle är oftast ett kromatiskt dragspel med den så kallade Stradella-basen. Av egen erfarenhet och av frågor med reparatörer kan man enkelt säga att kromatiska dragspel är den vanligaste modellen vi använder oss av här i Finland. Ett dragspel består av tre huvuddelar: diskant, bas och bälg. Diskanten sköter oftast melodin, stämmor och uppfyllnadsackord, medan basen sköter ackompanjemang och självklart bastonerna (Wahlén 2012). Bälgens uppgift är att bistå dragspelet med luft för att tonerna skall kunna antändas, men även rytmiska element och dynamiken. Med hjälp av alla dessa tre element så skapas det melodier med ljuvlig klang ur dragspelet, och variationerna är många som kan skapas.

Dragspelets storlek och vikt varierar mycket på tillverkaren och modellen, men även modernare dragspel blir allt lättare jämfört med de äldre varianterna. Största delen av dragspelet är byggd av trä, därav dess vikt. Trä utgör stommen av hela dragspelet, och ger även dragspelet sin stabilitet och hållbarhet. Mekaniken är av lättmetall, och tätas med läder (Benetoux 2001). Tonerna antänds genom att luft åker genom en tonstock (*se figur 1.*) där stämplattorna finns, och inuti stämplattorna finns en stämtunga, vilket är en metalltunga med varierande tjocklek enligt vilken ton den ska stämmas i. Tungan vibrerar när luften flödar runt den och skapar därmed ljud, volymen justeras med bälgen.

Figur 1. Tonstock. (Enligt Marcus Nordstrand, ackordeonets och dragspelets standardbas 2005, ändrad av Jonathan Bonn 2021)

2.1 Funktion och anatomi

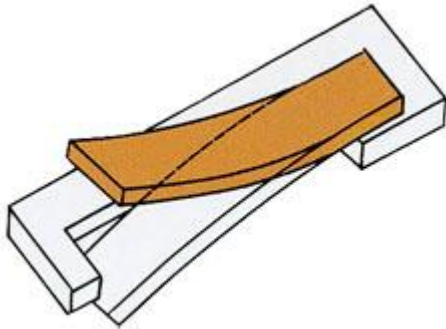
Dragspelets ljud kommer från när luft flödar runt en metalltunga, som stäms i normala fall i 442 Hz, dragspelet har många likheter med en orgel och även registrering använder sig dragspel av. Dragspelet klassas som ett fritungeinstrument (Sibelius-Akademien). Som vi ser i bilden (*se figur 2.*) finns de tre större delarna av ett dragspel markerade, vilka är: diskant, bälge och bas. Mera noggrant sedan så kommer även registertangenterna, ljudöppningen och basregistertangenterna fram. Inuti dragspelet finns ventilklaflarna, klaffaxlarna, tonstockarna och stämplattorna. Diskanten och basen har båda egna tonstockar och stämplattor, likaså ventildelarna är samma i båda sidorna, även fast om inte bilden visar några (Peltola 2021).

Figur 2. Dragspel (Enligt Siba.fi, dragspel, ändrad av Jonathan Bonn 2021)

Den så kallade fritungan (*se figur 3.*) sitter fast i stämplattan med bivax, och det finns alltid två tungor per stämplatta som är samma stämning för att kunna spela samma ton när man drar ut bälgen som när man skjuter ihop bälgen. Skillnaden mellan diatoniska och kromatiska är att på stämplattan finns två olika stämnda tungor så att dragspelet har olika ljud om man drar ut eller skjuter in. Kromatiska drag-

spel har samma. Även tonernas position skiljer sig p.g.a. att kromatiska stäms med ett halvt steg emellan. Diatoniska följer ett helt annat mönster, både speltekniskt och stämning. Ovanpå fritungan finns en bit läder, som har till uppgift att täta hålet där fritungan finns, beroende på vilken väg bälgen förs, för endast en tunga får spela per gång. Om lädret blir gammalt eller kommer lite på sidan om hålet så börjar dragspelet att läcka, och det får den nackdelen att vissa toner spelar även fast man inte trycker ner dem.

Figur 3. Fritunga (Enligt siba.fi, dragspel, ändrad av Jonathan Bonn 2021)

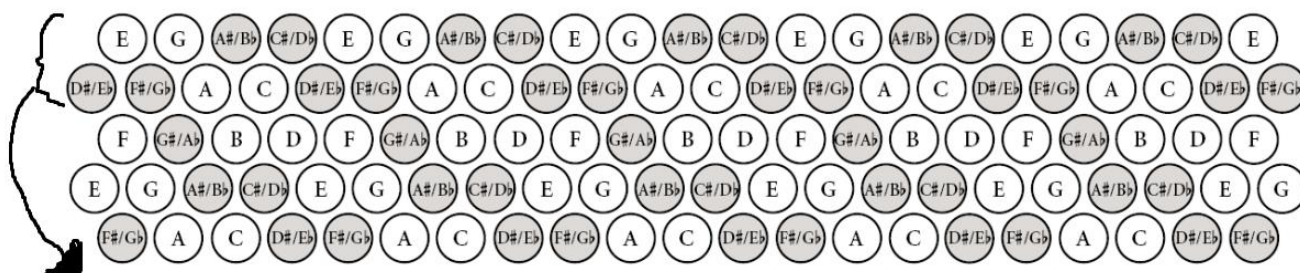
Ventilklaffarnas uppgift är att släppa ut och in luften vid rätta tonen till ljudöppningen, och dessa ventilkflaffar sitter fast i klaffaxlarna som i sin tur sitter fast i knapparna/tangenterna. Dessa finns på respektive sidorna av dragspelet, men med skilda tonstockar och stämplattor. Ventilkflaffarna består av en liten bit trä och på den sidan mot hålet finns det en dämpande dyna gjort av bomull och sedan på yttersta delen av den finns en tunn remsa av läder. Bomullen fungerar även som en dämpande del av klaffens slag när man spelar till exempel skarp stackato. Annars skulle ljudet av klaffarna slå hårt emot hela tiden när man spelar och skapa ett klappande ljud som skulle störa när man spelar. Klaffaxlarna består av lättmetall, vilket gör det hela väldigt böjbart och dessa kan ibland bli böjda när man spelar. På vissa av dragspelen monteras ett bakslagsskydd bakom klaffhuvudena som stoppar dem innan de slår ut för långt och böjs. Även skyddet blir vadderat med bomull för att skydda delarna och dämpa ljudet. (Peltola 2021).

2.2 Diskant

Diskanten är den huvudsakliga delen som spelar melodin i sångerna och fyller ut med stämmor, men om man har ett så kallat ackordeon med kromatisk melodibas förekommer det även där att man spelar melodin på den delen. Diskanten har en ganska stor räckvidd i tonerna, men man kan även förstora

räckvidden med hjälp av registreringen, till exempel användningen av ett 16-fots register gör att dragspelen klingar i en lägre oktav än vad det vanligtvis gör (Nordstrand 2005, 11). Ett exempel på ett dragspel med räckvidden 64/58 är Lasse Pihlajamaa Super Bayan Sirius Millennium. Detta dragspel har 64 toner på diskanten och 58 toner i melodibasen. Diskanten är alltid kromatisk uppbyggd, vilket innebär att den har ett halvt tonsteg mellan varje ton, så att man kan spela med enkelhet kromatisk skala. Med diskanten kan man även bygga ackord, oftast upp till fem toner på grund av begränsningen av fem fingrar på handen. Med dessa ackord kan man fylla ut musiken man spelar med stämmor och lite bakgrundsljud, till exempel efterlikna långa stråkdirag. Men man kan även trycka ner flera toner med samma finger, och därmed bygga ackord som är större än endast fem toner.

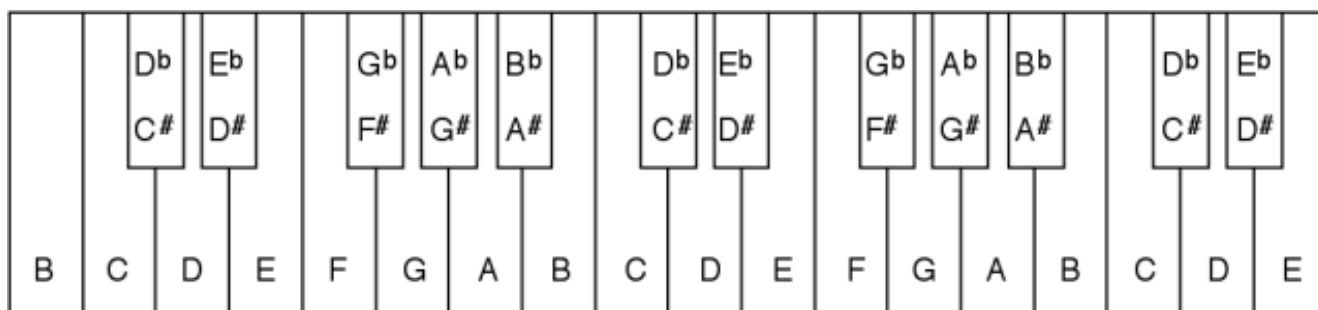
Diskanten finns som sagt i både knappformat och tangentformat, men i Finland används över lag knappformat mest p.g.a. dess många möjligheter. Kromatiska knappdragspelen har idag fem rader med knappar, men finns även äldre varianter med endast tre rader. I Ryssland hittar man även en blandning av både knappar och tangenter, men deras form och utseende skiljer sig märkvärdigt från vårt system. Till skillnad från knappsyste­met har tangentsystemet endast en uppsättning, dvs. samma som ett piano. Knappsyste­met har däremot flera olika uppsättningar på sina system, beroende på varifrån dragspelen kommer. I Finland har vi det så kallade finska knappsyste­met där vi har grundtonen C på mitten av våra dragspel med fem rader.

Figur 4. Knappsyste­met (Enligt Andrew Walter, stora dragspelvägen, ändrad av Jonathan Bonn 2021)

I bilden ovanför (Figur 4. Knappsyste­met) ser vi det så kallade svenska syste­met, även samma som sydeuropeiska syste­met. Det svenska och finska knappsyste­met skiljer sig inte mycket från varandra, utan endast hjälpraderna byter plats. Pilen på bilden visar var hjälpraderna på det svenska syste­met byter plats och blir ett finskt syste­met, endast två rader byter plats. Man utgår i båda syste­men från tonen C, och syste­met kallas även ett C-syste­met, både Finland och Sverige utgår från C-syste­met, men byter endast plats på hjälpraderna. På kromatiska spel förkommer även tangentsättningar åt dragspel, och dessa är uppbyggda på precis samma sätt som sättnin­gen på ett piano, och dragspel med detta syste­met

kallas i vanliga fall för pianodragspel på grund av sin förekommande likhet med piano. Även dessa system har endast ett halvt tonsteg mellan varje ton för att kunna vara ett kromatiskt dragspel (*se figur 5.*) och med likhet med ett knappdragspel ska man flytta snett uppåt på bilderna för att flytta kromatiskt, dvs. Tonerna C-C#-D-D#-E-F-F#. Som man ser på bilderna blir varannan ton svart, förutom mellan E-F och B-C (Walter).

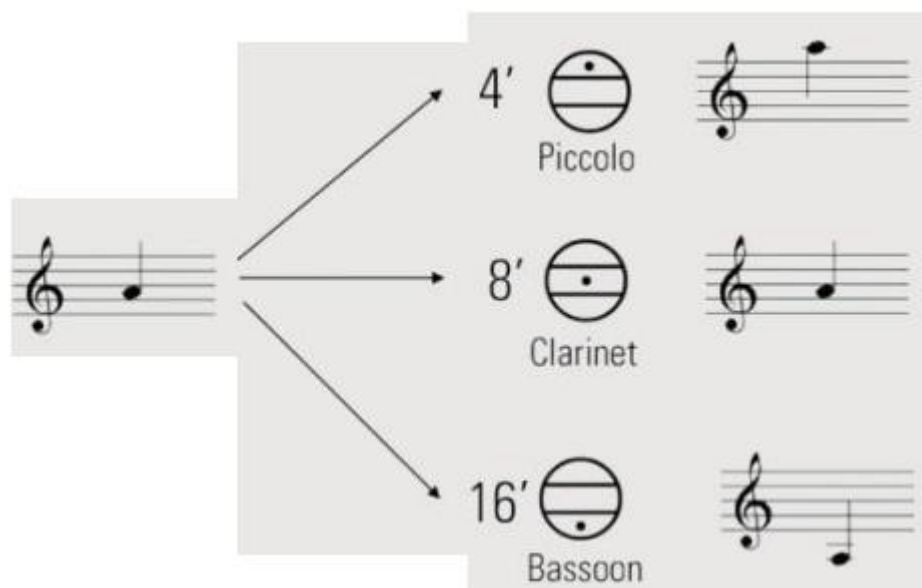
Figur 5. Tangentsättning (Jonathan Bonn 2021)

2.2.1 Registrering

Registrering på ett dragspel gör man genom att trycka ner registertangenterna (*se figur 2.*) och när man trycker ner dessa så flyttar lättmetallaxlar en platta med hål i, och den plattan justerar från vilken tonstock man tar ljudet, dvs. olika tonstockar för olika register. De register som används mäts i fot, och påminner om samma system man använder på en orgel, och de vanligaste är 4-fot, 8-fot och 16-fot på diskanten. Basen använder samma registersystem men har även tillagt ett 2-fots register i sin ensemble. I bilden nedanför (*se figur 6.*) beskrivs registrens namn och vilken tonhöjd de klingar i. 8-fot är mellanregistret som man vanligtvis använder och är det registret som klingar i samma tonhöjd som står på notraden i g-klav. Piccolo (4-fot) klingar naturligt en oktav högre än vad som skrivs och ger dragspelet lite bredare omfång i tonerna när man inte behöver bygga så stor diskant utan man byter register i stället. Bassoon, eller som på svenska kallas fagott (16-fot), är den mörka låga tonen man kan få ut. Nackdelen med denna när den blir så mörk är att den antänds långsammare, men den är desto mjukare (Nordstrand 2005).

Man kan kombinera alla dessa register tillsammans, och 8-fots registret är alltid två mellanregister med en aning skillnad i stämningen. Alla olika kombinationer har olika namn, och användningen skiljer sig mellan varje musiker pga. smaksak. De kombinationer som är ändå samma och vanliga mellan alla musiker är till exempel ett så kallat tangoregister, som består av ett 4-fots och ett 16-fots register, dvs.

de registren med största mellanrummet mellan sig. Denna kombination har blivit en vanlig kombination inom tangomusiken i Finland, och är väldigt mjukt och behagligt i sitt ljud. Kombinationen kallas för orgel. En annan speciell kombination som finns är en så kallad musettekombination, och denna kombination kräver ett speciellt dragspel också, för man behöver tre 8-fots register samtidigt. Musette kommer från Frankrike och skapades pga. alla droskor som körde på kullerstengator skapade en massa oljud när gatumusikerna spelade. Musette kan man kalla lite falskstämd, för alla 8-fots registren stäms lite olika från varandra det vill säga ett register stäms precis som det ska vara, ett annat lite för högt och det sista lite för lågt. Detta skapar ett turbulent ljud som hörs otroligt bra genom allt oljud. Andra intressanta kombinationer av register är till exempel master-kombinationen, som kombinerar alla register samtidigt och ger ett kraftfullt ljud med många nyanser. Alla kombinationer är färdigt byggda på ett dragspel, man kan inte kombinera det på samma fria sätt som en orgel kan, utan man har färdigt ett visst antal register med färdiga kombinationer av ljud. Beroende på hur många körer ett dragspel har, det vill säga hur många olika fots-register man har och vanligt på fullstora är 4-körer, har man olika antal registertangenter (*se figur 2*) att använda sig av. En större version är 5-köriga dragspel som har en 4-fots, tre 8-fots och en 16-fots register. Kombinationerna som används är av standarder som alltid används, men kan variera ifall man till exempel har ett musettedragspel eller ett 5-körigt dragspel (Vertainen 2015–2021).

Figur 6. Diskantregister (Enligt Marcus Nordstrand 2005, ändrad av Jonathan Bonn 2021)

Placeringen av tonstockarna åt dess register är även viktigt för att dess ljud ska få sin speciella karaktär. Piccolons (4-fot) tonstock sätts alltid närmast ljudöppningen, och det beror på att piccolons ljud antänds väldigt snabbt, men är dock också svag i volymen. För att kunna kompensera piccolons relativt svaga ljud läggs den alltid i fronten på ljudöppningen. Klarinettens (8-fot) tonstock är placerad på samma plats som cassotto (dvs. närmast kroppen och längst in i dragspelet), och det ger den mjukare ljud när ljudet måste cirkulera lite innan det kommer ut. En cassottokammare är den del som är närmast kroppen och kan kallas kammare på grund av dess uppbyggnad. Själva idén med placeringen är att ljudet ska få resonera inuti dragspelet lite innan det kommer ut ur dragspelet, och därmed blir det lite mjukare ljud. Klarinetten (8-fot) är även starkare än piccolon (4-fot), och klarar bättre av att pressas lite utan att bli ostämnd, till skillnad från piccolon. Fagottens tonstock är placerad under de andra tonstockarna och är närmast musikerns kropp när man spelar. På grund av dess placering blir detta register det mjukaste av dem alla, samtidigt som det är det mörkaste registret. Fagottens (16-fot) ljud antänds väldigt långsamt och kräver en viss aktiveringstid före den ska spelas, och klarar inte av alltför stark press utan att bli ostämnd, men har stark volym från grund (Vertainen 2015–2021; Peltola 2015–2021).

2.2.2 Vanliga underhållsproblem

Vanligaste underhållsproblemen med dragspel är i stora drag: stämningen, läckage, fukt eller torra, böjda axlar, skarpt läder och smuts mellan stämtungorna. Man kan reparera en hel del själv med vanliga hushållsverktyg, men stämning är dock svårare att göra själv, men som tur finns det alltid yrkeskunniga reparatörer som sköter om det hela. Läckage har en tendens att alltid återkomma på dragspel, och oftare ifall luftfuktigheten ändras kraftigt. På grund av att dragspel är gjorda till huvuddelen av trä, som är ett levande material, ändras ibland placeringen av tätningen kring luckorna. Detta gör så att dragspelet börjar läcka luft. Kraftiga värmeändringar är orsak till att ostämndhet förekommer, för tungorna av metall ändrar sin volym vid varm och kallt, och när det skiftar kan det ändra dragspelets stämning på vissa tungor eller allihop samtidigt.

Stämningen på ett dragspel är av standard 442hz. När man stämmer ett dragspel så slipar man eller löder på en liten metallbit på tungorna för att ändra ljudet de gör när de vibrerar (Peltola 2015–2021). Man mäter alltid med frekvensmätare samtidigt som man slipar för att få det exakt rätta värdet på stämningen. Tungorna sitter fast i stämplattorna (*se figur 2.*) och stämplattan sitter fast med hjälp av

bivax. Bivaxet tätar alla stämplattor mot tonstockarna samtidigt som det funkar som en fastsättningsmetod av stämplattor och diverse delar. Alla tungor är av olika storlekar enligt vilken ton de ska vara stämda i, och ibland kan det förekomma när tungan blir lite äldre, som all metall, så blir den väldigt skör och kan gå av. I sådana fall krävs det att man beställer hem en ny tunga av samma ton och tar ut stämplattan och byter den, samtidigt som man stämmer in den med dragspelet. Fastän 442hz är standarden, brukar alla dragspel ändra lite strax efter stämningen och det beror även på hur gammalt dragspelet är, och av vilken kvalitet som tungorna är tillverkade av.

Böjda klaffaxlar eller klaffaxlar som rör sig onödigt tungt är också vanligt problem för dragspel. Klaffaxlarna är tillverkade av lättmetall, vilket i sig själva är väldigt mjuka och böjbara, och på grund av att dragspelets mekaniska delar är av stor del axlar så vill de ibland kila fast i varandra. Dessa problem är ändå lätta att åtgärda men kan orsaka större skador ifall man inte tar itu med dem med detsamma.

Klaffaxlarna av lättmetall kan böjas fram och tillbaka flera gånger utan att de blir skadade och klena, men med tidens tand kan även dessa bli ömtåliga för att böjas fram och tillbaka. Problemen som uppkommer med böjda klaffaxlar är läckage vid luckorna, knappar eller tangenter som inte går att trycka ner, eller så kommer de inte upp tillbaka efter att man har tryckt ned dem. När klaffaxeln blir i kläm och inte stänger luckan så börjar dragspelet att spela av sig själv och kan ge en hel del extra ljud från sig. Basens sida har samma system med axlarna och har även samma problem, och melodibasdragspel har större problem med detta faktum än standardbasen (Vertainen & Peltola 2015–2021).

2.2.3 Enkla reparationer och underhåll

Som dragspelare är det till stor nytta ifall man vet hur man skall underhålla ett dragspel på bästa sätt, och även hur man kan reparera en del lättare fel. Dock är detta även beroende på ålder av dragspelet, där, till exempel garantin spelar en stor roll om man som privatperson kan röra dragspelet utan att garantin försvinner. Jag vill förtydliga i detta arbete att man borde först av allt granska sitt dragspels garantimöjligheter före man själv reparerar någonting, ifall om garantin skulle sluta gälla. Som jag skrev under förra rubriken, det finns vissa problem som är återkommande på dragspel, det vill säga små egenheter som detta instrument har. Jag kommer förtydliga dessa fel här och berätta mera ingående om de reparationsmetoder jag har läst om och provat, och dels de jag har fått hjälp med av reparatörer. Jag lägger även till detaljer om hur man kan förvara sitt dragspel och undvika vissa fel.

Stämningen som jag skrev om tidigare är bäst att låta skötas av en yrkesman, på grund av att det är relativt svårt att få själv fixat utan utbildning. Det krävs en hel del olika verktyg för att stämma också.

Vissa olika läckage är däremot lättare att fixa själv, för oftast på mitt eget instrument, Lasse Pihlajamaa Sirius Bayan, läcker luften ut mellan klaffarna och i tätningen av bälgen. Läckagen vid klaffarna förorsakas oftast av att klaffaxeln har blivit lite sned eller att luftfuktigheten har ändrats på sådan grad att dragspelets delar av trä lever lite och flyttar på sig. Detta fel kan man ordna på olika vis, som kan vara ett ordentligt eller ett snabbt tillfälligt sätt. Det tillfälliga sättet är om tonen ej behövs i kommande konsert eller uppspelning, så kan man tejpa fast hålet så att tonen blir stum. Detta sätt är inget jag rekommenderar att man använder sig för mycket av, utan detta är ett sätt att fixa det snabbt och enkelt ifall man behöver. Det ordentliga sättet är att med hjälp av två tänger och en stor del försiktighet, böja om klaffaxlarna så att de börjar täta igen, men observera att detta sätt kräver att man är otroligt försiktig, för dessa klaffaxlar är som sagt sköra. Detta reparationssätt beskrivs noggrannare i Thierry, Benetoux (2001, 118) bok.

Luftfuktigheten kan ställa till med stora problem om man inte förebygger det. Dragspelet mår bäst när temperaturen och luftfuktigheten hålls jämn. Här i Finland har vi ett växlande klimat med vinter, vår, sommar och höst. Luftfuktigheten ändras enligt årstid, och på vintern när luftfuktigheten är låg, påverkas dragspelet mycket starkt. Dragspelet är byggt till stor del av trä, som är ett levande material och ändras vid olika luftfuktigheter. På vintern är det bra om man har ett skilt rum för dragspelet, där man kan hålla jämn värme, och med hjälp av luftfuktare, bibehålla en jämn luftfuktighet. Man får inte placera ett dragspel nära ett värmeelement, för det kan torka ut träverket i dragspelet. För många är det svårt att bibehålla luftfuktighet och värme för dragspelet jämnt, för att det är svårt att hålla ett helt skilt rum för enbart dragspel. När man flyttar ett dragspel vintertid och dragspelet blir kallt, är det bäst att värma upp dragspelet innan man börjar spela. Med att värma upp menar jag olika övningar på dragspelet, och en mycket använd sådan är att man håller in luftknappen åt bälgen och för bälgen av och an en stund. Luften som cirkulerar inuti dragspelet värmer upp det.

Ett annat vanligt fel som även mitt eget dragspel lider av är ett väsande och surrande ljud, och när tonen ljuder fel. Detta beror på att någonting har kommit mellan fritungan och stämplattan, ofta smuts eller en trästicka, men ibland sitter lädret fast. Ett bra sätt att få bort smuts är att föra en liten nål i springorna runt fritungan, och man kan även få tungan att vibrera manuellt och i sådana fall få bort smutsen. Men enligt Thierry Benetoux (2001, 56) när lädret har fastnat i fritungan, beror det ofta på att lädret har blivit för gammalt och missformats. I sådana fall kan man försöka forma tillbaka lädret i rätt form, det vill säga rakt, men oftast är det bäst att byta bort lädret. Lädret är fastlimmat på stämplattan, och man kan ta bort det och putsa dess plats mycket ren från det gamla limmet, och sedan limma dit en ny bit av läder som klipps i samma storlek som den förra. Dessa fel är ofta förekommande på äldre

dragspel, och man kan reparera en stor del själv, och med tid och erfarenhet börjar det gå lättare att fixa mera fel själv. I början kunde jag inte allt för mycket om dragspelet, men med tiden börjar det bli lättare.

3 KROMATISKA DRAGSPELETS BAS- OCH DISKANTMÖJLIGHETER

Kromatiska dragspelet har två olika sorters bas-system som är vanligast för dem, och de är standardbas och melodibas. Största skillnaden mellan dem är att melodibasen har möjligheten att spela oktaver i basen i melodisammanhang, det vill säga att melodibasen blir en kopia av diskantens uppbyggnad. Men när det även finns olika sättningar på diskanten, finns det även det på melodibasen. På diskantens sida kan man använda sig av piano eller knappspel, eller som vissa speciella dragspel har, båda samtidigt. Ett knappdragspel har många olika sättningar, beroende på var i världen man befinner sig. I Finland använder vi oss av det finska systemet som är ett helt eget system och används nästen uteslutet i Finland. Däremot i Sverige använder de sig av det sydeuropeiska systemet som även, som namnet påpekar, används i södra Europa. I Ryssland finns det många olika sorters system på dragspelet. Ryska systemet är också bakvänt i våra ögon, dvs. När vi vill spela högre toner så går vi naturligt nedåt på dragspelet, men i Ryssland går man uppåt.

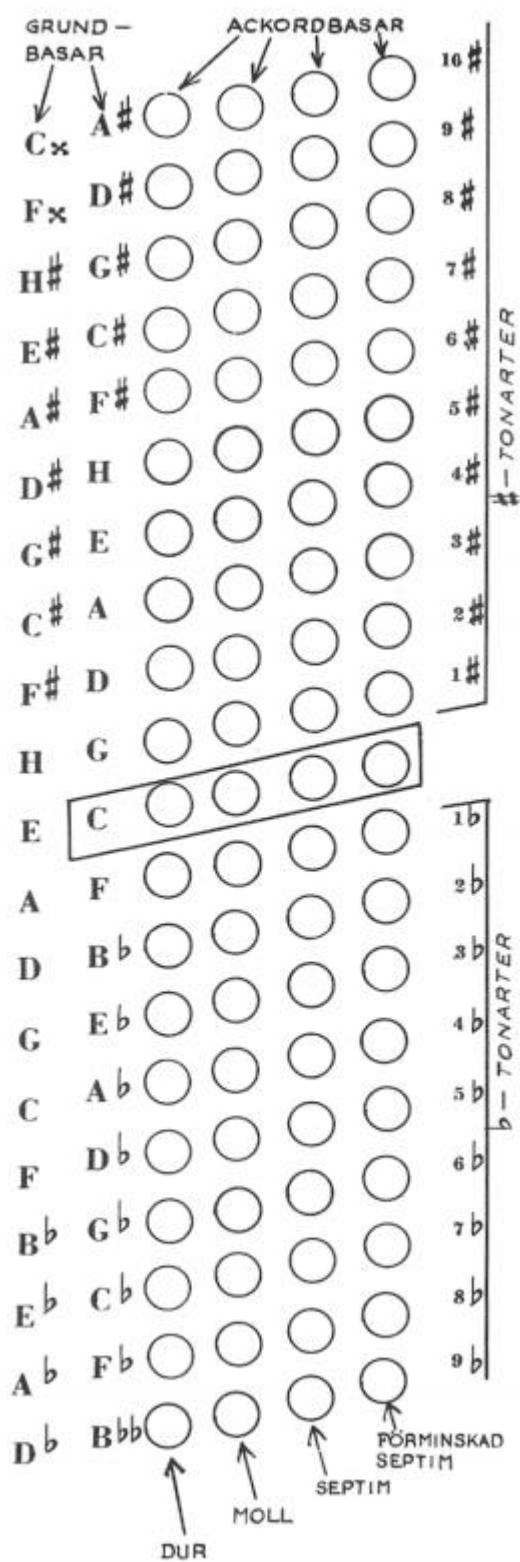
Musikmässigt kan man använda vilken av dessa system, det har ingen större betydelse på vilken musik man kan spela, men i basens fall har de olika fördelar till olika sorters musik. Melodibasen har fördelen att man kan spela oktaver, men standardbasen har fördelen att kunna spela färdiga ackord och vanliga ackompanjemang bättre. Melodibasen används frekvent inom klassisk musik där man måste kunna spela melodier och oktaver, och i speciellt i Finland är klassiska musiken på dragspel väldigt vanligt. Fastän dessa två basvarianter skiljer sig så mycket från varandra, så finns dessa två på samma dragspel, man trycker ner en knapp för att byta mellan dem, vilket går väldigt snabbt, denna knapp kan även kallas konvertor (Wahlén 2012, 10). Nackdelen med dessa dragspel är att de blir tunga på grund av att de har två baser i sig. Alla dragspel har inte båda möjligheterna, utan de ska vara speciellt ämnade för dessa för att ha melodibas i sig.

3.1 Standardbas

Standardbasen är den vanligaste basen på dragspelet, och kallas även för *Stradella*, och kommer från det som var ett av världens viktigare centrum för dragspelstillverkning i norra Italien (Balestrieri 1979). Standardbasen är uppbyggd med två grundbasrader och sedan fyra ackordbaser. Som vi kan se i figur 7. Basförteckning, är basen C grunden vi räknar allt från. Grundbasen C finns på mitten av hela bassystemet och utgör en av navigationspunkterna som vi behöver för att kunna veta vilken ton vi spelar. Man ser tyvärr inte från spelarens vy var man spelar på basen, utan med hjälp av muskelminnet och sinnet lär man sig var dessa toner finns. Som figuren utpekar så är C, E, och Ab utmärkta på något sätt för att man ska kunna navigera och hitta rätta tonerna. Markeringarna kan vara av olika slag, till exempel en grop, räfflor, diamanter eller helt enkelt en ojämn yta. Man markerar oftast tonen C lite anorlunda än hur man markerar de andra navigationspunkterna.

Stradella-systemet uppfanns i norra Italien i en by med samma namn. Detta system är som sagt det vanligaste man använder, och man skulle kunna tro att detta dragspel inte har alltför många möjligheter att variera sin spelstil, men där tar man miste. De vanligaste sätten att spela är att spela varannan grundbas och varannan ackordbas, och detta enligt rytmangivelsen i noterna. I vals tar man grundbasen en gång och sedan två gånger på ackordbasen för att få $\frac{3}{4}$ -takt. Ackompanjemang för en av våra vanligare rytmer i Finland, humppa, är varannan grund, och varannan ackordbas. Man kan variera detta också genom att ta så kallad växelbas, vilket är att tonika och kvint spelar varannan gång. Kvinten finns ovanför tonikan, oavsett vilken grundbas man tar, som man kan se i figuren. Tersen finns innanför tonikan (Balestrieri 1979).

I figur 7. ser man även att alla baser ovanför tonen C är tonarter med höjda toner, och nedanför C tonarter med sänkta toner. Och denna uppsättning är densamma som kvinträdets eller kvintcirkeln och fungerar på samma sätt när man vill i teorin räkna ut tonarterna, fast detta sätt är snabbare. I figuren ser vi att första ackordbasen, från grundbasen räknad, är dur och efter är det moll, septim och förminskad septim. Man kan även kombinera ackord för att få olika varianter och andra ackord som inte finns färdiga i denna uppsättning av dragspelets bas. Man är inte låst med standardbasen att endast kunna spela dur, moll, septim eller förminskad septim, utan dessa är bara färdiga möjligheter man har att använda, och man kan spela precis vilket ackord som helst på standardbasen, men inte utan att kombinera.

Figur 7. Basförteckning (Enligt Marcus Nordstrand 2005, Ändrad av Jonathan Bonn 2021)

3.1.1 Kombinera ackord

För att kunna spela andra ackord än endast dur, moll, septim och förminskad septim så måste man kombinera ackorden på standardbasen. Att kombinera på standardbasen menas att man kan ta olika grundbasar till olika ackordbasar, men även olika ackordbasar tillsammans kan grunda nya ackord. Till exempel Am7 ackordet kan man tillverka av tonen A i grunden, och till den tar man tonen C:s ackordbas, och i följd av detta blir tonerna A, C, E, G, som bildar ackordet Am7. I detta fall blir den innersta grundbasraden mycket användbar, för annars skulle det vara näst intill omöjligt att kombinera vissa ackord i snabb följd på grund av människans anatomi. Som man ser i figur 8. är innersta raden egentligen bara flyttad en liten bit om vartannat, men har samma ordningsföljd som den näst innersta grundbasraden som vi använder som vår utgångspunkt (Nordstrand 2005 & Vertainen 2015–2021).

Växelbasen är ett också ett sätt att kombinera ackord på, till exempel när man spelar C-dur så växlar man grundtonen C med kvinten G, och då får man även ett bättre flöde i musiken än när man spelar endast tonikan, och själva musikern har lite mera variation. Växelbasen är det vanliga sättet man växlar med basen på dragspel och används nästintill hela tiden. Man kan variera växelbasen och göra så kallade basgångar, till exempel C – H – A – G i grundbasen och man svarar alltid med ackordbasen från C-dur. Basgångarna finns det otaligt många av och de kan varieras även i hur långa grundtoner man tar eller rytmiska variation på samma basgång. Kombinationerna för de olika ackorden på basen finns inte utskrivet i noterna, utan man lär sig efterhand dessa kombinationer och möjligheter. Ifall man till exempel hittar i noterna C/E som ackord, så flyttar man ringfingret (grundbasfinger) till raden närmast bälgen och tar därifrån tonen E (*se figur 7*) och använder sig av tonen C:s ackordbas.

De vanligaste ackordkombinationerna i C-dur för dragspel är: C/G, C/E, C/H, C/A. Dessa används flitigast för grundliga dragspelsmusiken. Nyare skriven musik för dragspel använder sig av andra sorters kombinationer och möjligheter, och dessa kombinationer är inte alltför vanliga. Den innersta raden på dragspelets bas underlättar mycket ackordkombinationer och deras möjligheter. Utan den innersta raden skulle vissa kombinationer mer eller mindre vara omöjliga att skapa i med lätthet och stil. Fingersättningen man använder sig av på basen är ringfingret (nr.4) på grundbasen och långfingret (nr.3) sköter ackordbasen dur, pekfingret (nr.2) sköter växelbasen vid dur och moll, septim och förminskad septim. Långfingret växlar med kvinten när man spelar moll, septim eller förminskad septim. Lillfingret (nr.5) sköter lite av allt när man växlar någon ton längre bort eller när man gör långa ackordhopp sköter lillfingret om grundbasen. Tummen (nr.1) har tyvärr ingen uppgift när man spelar standardbas, men

ibland använder man den på yttersta raden vid melodibas. Tummens största uppgift är att sköta om luftknappen åt bälgen.

3.1.2 Registrering av bas

Basen har, som diskanten, olika register man kan använda sig av för olika ljudmöjligheter och för att kunna nå en större oktavlängd på begränsat antal knappar. Dragspelets register är jämförbara med orgelns register, de mäts i fot och båda har registerreglage för snabba byten. Dragspelets bas har 2, 4, 8 och 16-fots register. Dessa kan, beroende på dragspel, ha olika kombinationer och plats. I figur 8 ser vi hur basens register fungerar på ett notsystem och även hur olika fots registers ljud är i verkligheten. Av dessa fyra olika fots register kan man som sagt också kombinera ihop dem för att få större variation. 2-fots registret är det register med de högst klingande tonerna och 16-fots registret har de lägst klingande tonerna, 4-fots och 8-fots registerna ligger mellan dessa (Nordstrand 2005).

Första tonstocken (*se figur 1. Tonstock*) är 16-fot och där den tar slut kommer 8-fot i kraft, och efter den 4-fots och så vidare. Man kan på dragspel, likt som på orgeln, byta register för att klara av oktavbrott lättare, till exempel om man vill spela en skala från stora C till lilla c. På ett fullstort dragspel är omfånget på en tonstock en stor septima, som vi kan se i figur 8, men detta kan även variera på vissa dragspelstillverkningar. När alla register ljuder samtidigt, registret kallas för ´Master`, spelas alla oktaver samtidigt, och ger en mycket mer fyllig stämma, men ibland upplevs det som ett kaos. Registerkombinationer har alla ett eget namn, som till exempel musette, violin, klarinett, fagott och piccolo. När man tecknar i notskrift dessa registerbyten så ritar man endast ut en cirkel med linjer och punkter som visar vilka register man använder.

Registrering för dragspel är mycket viktigt för att kunna variera sina oktaver och ljudmöjligheter, men även för det ökända oktavbrottet när ett dragspel har begränsat utrymme för knappar och oktaver, om man jämför med en orgel. Antalet register på dragspelet beror på hur många körer dragspelet har, och vanligaste för fullstora dragspel är fyra körer, men finns även femköriga. Platsen för registernas kopplingar skiljer sig från dragspel till dragspel, och kan även då ha olika kombinationer beroende på vilken tillverkare och ibland beroende på vilken sättning för knapparna man har. Liksom vissa grundtoner på dragspelet är märkta, är även vissa registerkopplingar märkta för att man ska hitta dem snabbare. Markeringarna kan vara räfflor i knappen eller någon annan ojämn yta, som man enkelt känner av med fingrarna när man snabbt byter koppling.

Figur 8. Basregister (Enligt Marcus Nordstrand 2005, ändrad av Jonathan Bonn)

3.2 Melodibas

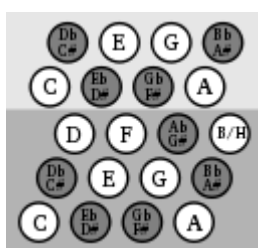
Dragspel med melodibas, även kallat ackordeon, är i princip samma dragspel, men med en extra koppelning som ändrar om standardbasen till melodibas, och man kan säga att man kopierar diskanten och överför den till basen. Man kan alltså börja spela olika oktaver i basen utan att behöva byta register hela tiden. Dessa ackordeon används flitigaste inom klassisk musik för deras möjligheter att spela melodier med båda händerna. Även om man kallar dessa dragspel ackordeon och de har melodibas, kan man även spela helt vanligt med standardbas på dem också genom att trycka på koppelningen och byta i sådana fall systemet på basen, det vill säga konverter. Melodibasens sättningar finns det även många av. Också olika former på själva dragspelet kan påverka vilka fingrar man använder på vissa rader (Vertainen 2015–2021).

Dessa ackordeon får även en betydligt tyngre vikt än de dragspelen med endast standardbas, och det grundar sig på att i ett ackordeon finns det dubbla uppsättningar av metallaxlar som sköter ljudet, det vill säga dubbel mekanik. Även fast dessa dragspel blir lite tyngre, är de bra utformade för att ligga

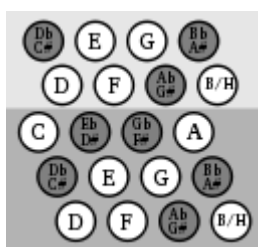
stilla i famnen när man sitter och har en bra balanserad vikt. Diskantdelen förblir den samma på ackordeon som på standardbasdragspel. Registren på ackordeon funkar på samma sätt som på standardbasen, men finns för melodibasen lite olika varianter av register på de större ackordeonen, det vill säga ibland endast två register. Över lag hålls registermängden rätt så samma på de båda varianterna av dragspelet, men som sagt finns det vissa undantag.

3.2.1 Bayan

Bayan eller bajan, är en rysk version av det kromatiska dragspelet, och är även ett ackordeon. Bajan uppkom i Ryssland på sent 1800-tal, och är namngett efter den ryska barden Boyan, som är nämnd i sagan Igorkvädet, på 1200-talet. Detta ackordeon blev vanligt i Ryssland och spred sig senare till andra länder. I Ryssland använder de sig av ett eget sorts system på knapparna, och även hur man ser på oktaverna. Ryska systemet skiljer sig med oktaverna på det sättet att när man går nedåt, mot fötterna sett, på vårt västerländska dragspel så går man uppåt i tonhöjd, men det ryska är motsatsen. Även hur man spelar kromatiska skalor på dragspelet skiljer sig mot våra västerländska. På figur 9 ser vi att på våra västerländska dragspel så spelar vi snett uppåt mot bälgen när vi spelar kromatiska skalan uppåt. På det ryska systemet ser vi att man spelar snett nedåt, utåt sett från dragspelets diskant, när man spelar kromatiska skalan uppåt (Doktorski 1998).

Figur 9. Västerländsk kromatik (Enligt Wikipedia, ändrad av Jonathan Bonn)

Figur 10. Bayan kromatik (Enligt Wikipedia, ändrad av Jonathan Bonn)

Största skillnaderna mellan ett ackordeon och ett bajan är dessa: stämningen, fastsättningen av tungorna, storleken och formen på tungorna, diskantens placering, registerreglage åt hakan och placeringen av låga och höga toner i basen. Stämningen på ett bajan dragspel är, till skillnad från våra västerländska, stämnda utan tremolo som vill säga att man stämmer ljudet på ett bajan väldigt ``rakt``. Att stämma dragspel i tremolo betyder att man har två tungor till samma ton, där man stämmer den ena tungan rätt, och den andra en aning fel, för att skapa en vibration mellan tonerna, och på så vis skapa tremolo. Violin-registret, två åtta-fots register, är det register man tydligaste uppfattar tremolon i.

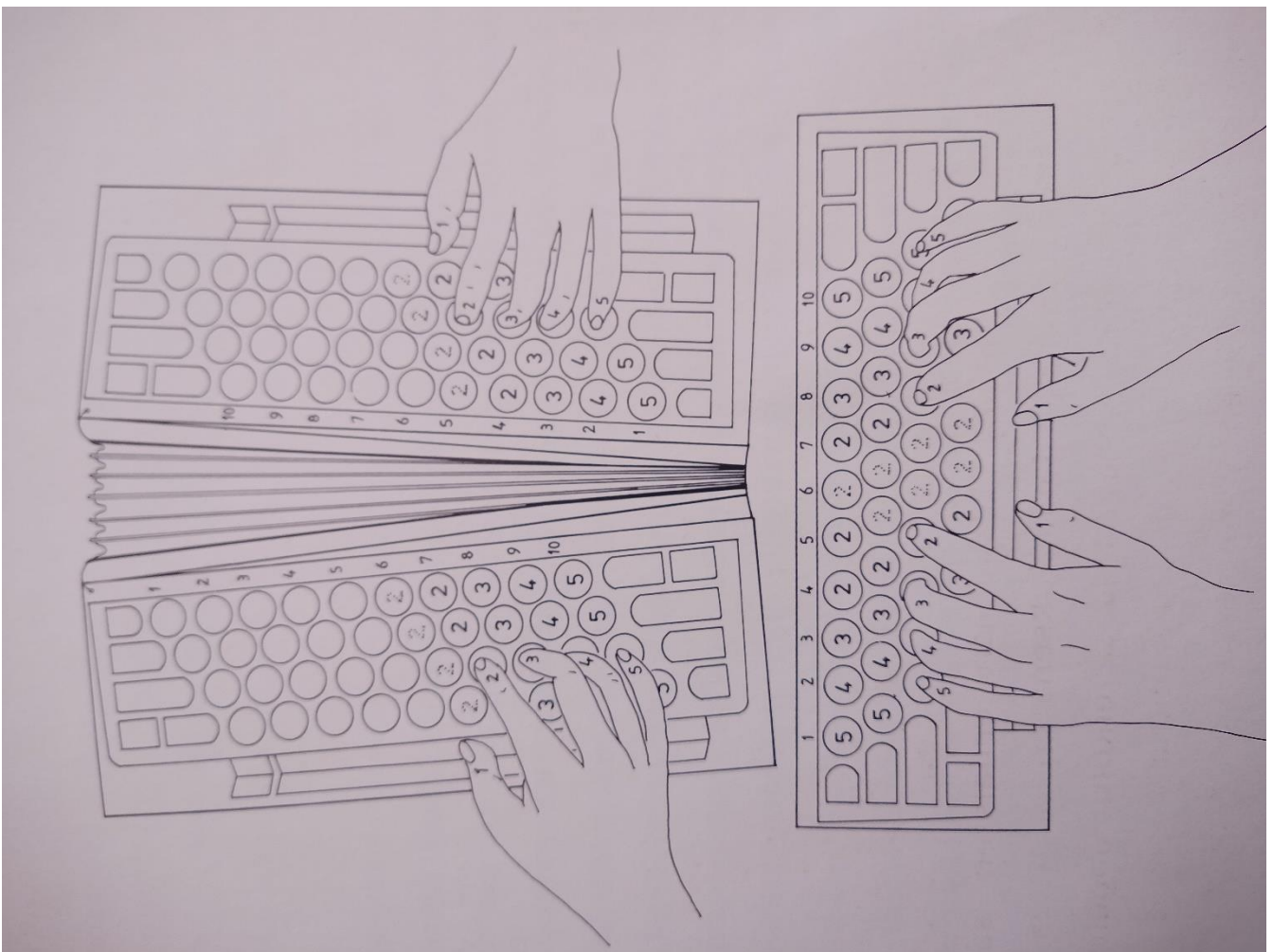
Tungornas storlek, form och fastsättning skiljer sig också från våra västerländska ackordeon, och fastän man inte tycker att skillnaderna är alltför stora så kan de även vara väldigt betydande för ackordeonets ljud och funktion. Tungorna blir på ett bajan bredare och mera rektangulära i formen, till skillnad från den vanligare parallelltrapetsformen, och de blir även större i formatet än våra västerländska. På våra västerländska dragspel använder vi oss av bivax till fastsättningen, det vill säga att vi smälter bivaxet och gjuter fast tungorna mot tonstocken. På ett bajan skruvar man däremot fast de större tungorna i tonstocken i stället för att använda sig av bivax, och på så sätt försäkras man sig om att de större tungorna hålls bättre på plats och inte kommer loss, vilket kan hända (Doktorski 1998).

Diskanten på ett bajan är inte placerad så nära kroppen som möjligt, utan i stället har man flyttat ut den en liten bit och placerat den mera på mitten av dragspelets diskantsida, och på så sätt skapas en mera ergonomisk spelställning för dragspelaren och underlättar blodflödet till handleden. Diskantens registerreglage finns på samma plats som på andra dragspel, men på ett bajan har man även möjligheten att byta register med hakan. Vissa av de större västerländska kromatiska dragspelen kan även ha hakregister, men ett bajan har oftast hakregister, och antalet beror på storleken av ackordeonet. De register som finns åt hakregistret, finns även bredvid diskanten och går att använda från båda platserna om man så önskar. Beroende på ackordeonet finns det olika register åt hakan, men det så kallade master-registret finns på största delen (Doktorski 1998).

3.2.2 Fingersättning

Fingersättningen för melodibasen skiljer sig inte alltför mycket från fingersättningen på diskanten, man kan många gånger använda sig av samma fingrar i samma ordning, förutom tummen. En bra liknelse till hur man ska lägga upp sin fingersättning är hur man skriver på en skrivmaskin eller ett tangentbord. Som vi kan se i figuren 12, så är uppsättningen för diskant och basen väldigt likt uppsättningen för att använda ett tangentbord eller skrivmaskin. Man lägger handen i så naturlig ställning som

möjligt för att underlätta musklernas anpassning och rörelser, men även för att blodflödet ska vara så fritt som möjligt och inte strypas av. Vi ska fokusera på vår vänstra hand, det vill säga bashanden, och se vilka fingrar som ska vara på innersta, mittersta och den yttre raden, men även där får det finnas undantag ifall det behövs (Ollila 1993, 3).

Figur 11. Fingersättning för melodibas (Enligt Jukka Ollila 1993, ändrad av Jonathan Bonn 2021)

Som vi ser i figur 11 är det mest naturligt för tummen att hållas på de nedre raderna och inte spela på de övre, för i sådana fall måste handleden böjas och det försämrar muskelrörelser och blodflöde. Och i melodibasens fall, väljer många att inte alls använda tummen på grund av dess begränsade rörlighet, men man kan använda den på den yttersta raden utan problem. Pekfingret och långfingret som är båda de längsta fingrarna rör sig mest på de innersta raderna, och kan fritt röra sig. Ringfingret och lillfingret rör sig mest i de mellersta raderna. I de flesta fall är pek-, lång- och ringfingret de viktigaste och

snabbaste fingrarna man använder sig av på melodibasens sida och bygger därför också sina fingersättningar efter dessa förhållanden.

3.3 Olika diskanter

Det kromatiska dragspelet har flera olika sorters diskantmöjligheter och sättningar, som till exempel knappdragspel, pianodragospel och en blandning av dem båda. Dragspelet med pianotangenter följer samma grunduppsättning som ett piano, men har såklart även register att ändra ljudet med. I Finland är knappdragspel däremot dominerande och har majoriteten här, men i Sverige är pianodragospel mycket mera vanliga. Knappdragspelet har beroende på plats och tillverkning olika fingersättningar, men de huvudsakliga i Finland och Sverige är finsk sättning och sydeuropeisk sättning, som även kallas svensk sättning. Mellan finska och svenska sättningen är det inte alltför stor skillnad, man kan säga att endast hjälpraderna har bytt plats.

3.3.1 Knappspel med finsk sättning

Den finska sättningen är den dominerande uppbyggnaden på knappdragspel här i Finland och även det vanligaste dragspelet att spela på. Ett dragspel med finsk sättning är ett kromatiskt dragspel med fem rader på diskanten, varav två rader benämns hjälprader som sin funktion i diskantens uppbyggnad. Tre rader i sättningen är de rader man kallar för grundrader, och resterande två hjälprader, och på ett dragspel med finsk sättning är de tre innersta raderna, längst mot bälgen, grundrader, och två yttersta hjälprader (se figur 4. Knappsystem). De två innersta och de två yttersta raderna är identiska och raden i mitten av dessa har ingen jämlike och på den mittersta raden finns tonen C. På figur 4 ser vi det så kallade svenska systemet med en pil som visar hur hjälpraderna byter plats när man spelar på ett dragspel med finsk sättning.

Hjälpradernas funktion är att möjliggöra olika snabba passager och hopp som en dragspelare kan stöta på, och för att underlätta fingersättningen (Vertainen 2015–2021). Många gånger behöver man hjälpraderna för att kunna föra sin hand vidare utan stopp och för att alls kunna spela vissa melodier på dragspel. Hjälpraderna är de yttersta raderna på ett finskt dragspel, men är identiska med de innersta, och därför kan man mycket lätt variera olika fingersättningar på dragspel och alltid försöka ha sin handled rak och sin hand i en så pass bekväm ställning som möjligt. Fingersättningen som man rekommendera på denna finska version är mycket lik den fingersättning som figur 12 beskriver, det vill säga tummen rör sig mest på hjälpraderna och ibland kan den gå på mittersta raden. Pek- och långfingret rör sig på

de tre innersta raderna, och lill- och ringfingret rör sig på hjälpraderna. Detta kan även variera enligt möjligheterna man får i vissa melodier och även hur man själv vill spela, vissa använder inte alls tummen.

3.3.2 Knappspel med sydeuropeisk sättnig

Den sydeuropeiska, eller svenska, sättningen på knappdragspel är i princip samma som den finska sättningen, men med den skillnaden som vi ser i figur 4 att hjälpraderna har flyttats till de två innersta raderna i stället för de två yttersta som de finska knappdragspelen använder. Fingersättningen här varierar lite enligt hur man vill spela, för enligt Carl Jularbos spelstil använder man inte alls tummen, och enligt Andrew Walters spelstil så använder man de tre mittersta raderna, och någon gång kan man använda de resterande två raderna ifall man behöver. Enligt Valeri Kolyganovs undervisning ska man använda sig av alla fem rader och alla fem fingrar, när man ändå har fem olika rader och fem olika fingrar (Romin 2017). Fingersättningen på den svenska versionen och den finska versionen varierar enligt vilken lärare man har.

Den så kallade svenska sättningen är den vanligaste sättningen i Sverige, men även som namnet säger är den även mycket vanlig i Sydeuropa. Om man spelar på den finska sättningen kan man även spela till en viss del på den svenska sättningen då den kromatiska sättningen är den samma, men hjälpraderna har bytt plats, och det menas att tre av raderna är de samma på båda. I både Finland och Sverige kan man hitta samma dragspel, fast med olika diskanter, som är tillverkade i samma fabrik och samma modell, men har olika namn, som till exempel Giulietti och Zero Zette. Dragspelen i sig själva ändras inte fast man ändrar diskantens uppsättning av knappar, utan mekaniken och funktion förblir det samma.

SAMMANFATTNING

Att dragspelet var ett komplicerat instrument att bygga och reparera, eller att ens förstå hur all dess mekanik funkar. Under hela tiden jag undersökte och skrev om dragspelet, lärde jag mig även mer om hur dragspelet fungerar, är uppbyggt, tänder sina toner, och möjligheter på både diskanten och basen. Jag ville med detta arbete lära mig mera om dragspelet som instrument, och hur mekaniken fungerar, för i den vanliga undervisningen lär man sig sällan att reparera och göra vanliga underhåll på sitt instrument. Man lär sig inte heller hur instrumentet är uppbyggt eller hur det kortfattat fungerar. Jag ville även undersöka hur olika diskanter och baser är upplagda och hur man kan lättast förstå principen om deras fingersättning.

När jag mera ingående började studera dragspelets anatomi, upptäckte jag att dragspelet är ett mycket komplicerat instrument och därmed kan man inte fixa alla underhåll och reparationer själv, men med mera kunskap i bagaget, kan man ändå fixa det mesta av alla vanliga förekommande fel. Jag märkte med tiden att när jag fick mera information och kunskap om underhållet, började jag även upptäcka vissa fel med mitt eget dragospel som jag inte visste existerade före nu, och med hjälp av kunskapen från undersökningen kunde jag snabbt och enkelt reparera dessa fel. Jag skulle själv anse att denna kunskap är ett måste för alla dragspelare, och borde läras ut relativt snabbt när man börjar studera dragspel.

När jag själv började spela dragspel, sade andra dragspelare åt mig och mina föräldrar att med ett dragspel med knappar har man svårare att börja spela på, men lättare att fortsätta på. Medan däremot ett dragspel med pianotangenter skulle vara mycket lättare att lära sig på, men svårare att fortsätta spela på. Efter att jag forskat i dragspelets olika varianter och möjligheter på diskant och bas, upptäckte jag där att det jag hörde som barn var endast löst prat, men med en liten gnutta sanning: Man har fler möjligheter att variera sin fingersättning på ett dragspel med knappar.

Om man skulle vilja fortsätta denna undersökning så är det lättast att förflytta sin undersökning från de kromatiska dragspel i Finland vi är bekanta med, och börja undersöka ryska, tyska och italienska dragspel. Bland dessa finns det många fler variationer av det kromatiska dragspelet. Men enligt min egen åsikt, är de knappdragspel vi har här i Finland lite speciella med sin egen fingersättning för knapp,

även om de är tillverkade oftast i Italien, till exempel Lasse Pihlajamaa tillverkningen sköts oftast av Pigni i Italien.

Varför dragspelet är det mest fördelaktiga instrumentet i teorilära och vanlig undervisning var ett uttalande jag hade i början, och nu vill jag påpeka varför. I teorilära är det viktigt med kvintcirkeln/kvintträdet, och dragspelets bas är en perfekt kopia av detta system. När en dragspelare lär sig sin bas utantill, kan dragspelaren också kvinträdet utantill. På ett knappdragspel kan man rätt så enkelt bygga upp ackord till teorin, eftersom du kan använda samma fingrar och samma avstånd mellan fingrarna för att skapa samma kvalitet av ackordet, men i olika tonarter. Detta underlättar mycket i teorin när man letar efter olika ackord och analyserar, eftersom man lägga ut fingrarna först i den sättningen som ackordet kräver, och sedan se vilka toner ackordet kräver.

I vanlig undervisning syftar jag på allmän musikundervisning i skolor, och där kan dragspelet vara mycket användbart. Av egen erfarenhet är det bra att kunna enkelt spela basackompanjemang och melodi samtidigt, medan man kan röra på sig och se vad alla elever spelar. Dragspelet är fördelaktigt i detta fall för att man har både bas och ackompanjemang i vänster hand, melodin på högra, och så kan man sjunga och röra på sig samtidigt. I högstadiet har jag haft otroligt bra nytta av att kunna röra på mig och spela med i olika stämmor med eleverna och av elevernas reaktioner och resultat att döma, har det hjälpt att jag kan vara bredvid dem och spela samma sak utan att behöva ta tid och byta olika instrument hela tiden. Dragspelet är i sig själv en enmansorkester.

KÄLLOR

Balestrieri, D. 1979. *Registers of the standard Stradella keyboard*. Forumsartikel. Länk till källan: <http://www.accordions.com/articles/stradella.aspx>. Senast ändrad: 1979. Hämtdatum: 28.4 2021

Benetoux, T. 2001. *The ins and outs of the accordion*. Vaucluse: Imprimerie L.T.i.

Doktorski, H. 1998. *The Classical Bayan*. Forumsartikel. Länk till källan: <http://www.ksanti.net/free-reed/history/bayan.html>. Hämtdatum: 25.3.2021

Nordstrand, M. 2005. *Accordeonets och dragspelets standardbas: Kombinerade ackord/grundbasar*. Lunds universitet. Examensarbete

Ollila, J. 1993. *Melodiabassharmonikan sormiojärjestelmät & sävelkulut*. Tornio: Omakustanne.

Peltola, T. 2015 – 2021. *Instruktioner hur man reparerar dragspel och förevisning*.

Romin, P. 2017. *Fingersättning på dragspel*. Forumsartikel. Länk till källan: <https://per-romin.squarespace.com/new-blog/2017/12/27/fingersttning-p-dragspel> Senast ändrad 30.12.2017. Hämtdatum: 13.3.2021

Sibelius-Akademien.Siba.fi. Internetsida. Länk till källan: <http://sites.siba.fi/web/kielimateriaalit/dragspel>. Hämtdatum: 28.3.2021

Vertainen, R. 2015–2021. *Lektioner i dragspel*

Wahlén, D. 2012. *Working Nine to six: Att anpassa musik skriven för äldre accordeon till modernt accordeon, med fokus på Torbjörn Iwan Lundquists Metamorphoses (1965)*. Examensarbete

Walter, A. *Stora dragspelsvägen 1, 2, 3, 4, 11, 12*. Sverige: Korrespondensinstitutet Westin & Co.